

FEHÉR ENIKŐ

Szájszagközelben

Tózsér Árpád *Suttogások sötétben* című kötetéről

Tózsér Árpád legújabb, *Suttogások sötétben* című kötete az utóbbi időszak szűrőjeként működik. Reflektál a technika fejlődésére, az életünket átszervező világjárványra, de olyan kortárs irodalmi áramlatokat is verstémává tesz, mint a poszt-humanizmus vagy az antropocén. Minden szempontból vegyes kötetről van szó, versek és esszék (versesszék? esszéversek?) váltakoznak három cikluson keresztül.

Felmerül a kérdés, kell-e a költőnek mindenről szót ejteni, ennyire nyilvánvalóvá tenni, hogy az elmúlt pár évvel foglalkozik. Ebbe az időkapuszulába sok minden belefért, némiképp siettek is vele, változatosan ragadja meg kiindulópontjait. Sartre és Bahtyin éppúgy megjelenhetnek, mint a görög, egyiptomi vagy római mitológia szereplői, esetleg Camus *Pestisének* figurái. Azonban ők csak bábok ebben a folyamatosan zakatoló kakukkos órában. Az általános léttapasztalatok, klasszikusokból átsejlő alakok segítenek egy jóval személyesebb szembenézésben.

A globális történéseken kívül Tózsér kihangsúlyozza a saját aktuális kérdéseit, a kötet nyitószövege, a *Fogadás a pozsonyi várban* a felvidéki költők beszélgetése, akik a változó világban próbálnak saját identitásukba kapaszkodni. A másik – talán legfontosabb – személyes kérdés a halál körül forog, hogyan lehet feldolgozni az idő múlását, hogyan lehet a szubjektív tapasztalást egy nagy, közös élménnyé tenni, vagy éppen fordítva. Halálról írni mindig aktuális, és itt megjegyezhetnénk, hogy különösen ebben a mai helyzetben, de ez nem lenne igaz, a halál minden ember életében megkerülhetetlenül aktuális, fenyegetse akármilyen vírus, háború vagy éppen a technika. Ez a szervezőelv a vers beszélőjét közönyös nyugalommal ruházza fel, mintha már nem lehetne meglepni, például az *Egyre gyakrabban...* című versben így ír: „Egyre gyakrabban gondolsz a végre. – /Ez így nem igaz, hisz másra sem. – / Tán inkább így: már más minőségre, s más mennyiségre lát a szem.”

Tózsér Árpád köteté bravúros módon teremt szintézist a nyolcvanas éveit taposó költő és az évszázados, évezredes hangok között. A távoli figyelő pozíciója pedig megengedi az iróniát, a gunyoros, de szeretetteljes hangnemet, egyfajta atyai dorgálást a ma embere felé, aki mindig a saját piti kavicsát görgeti fel és le. A lírai én körül mozgó emberek csak annyira érdekeseek, amennyire a folyton nyüzsgő

rovarok lehetnek egy gyerek nagyítója alatt. Tehát végtelenül. Ez a megfigyelt környezet pedig nem tud a státuszáról, elszalad a technika és használói mellett. Az információs hatalom toposza jelenik meg például a *Fejezetek egy mobiltelefonból* című versben, ahol egy idegen a lírai ént „azzal hívott föl, hogy az interneten ta/lálta meg a nevem, s fia vagyok-e a va/jon a költő T.Á.-nak. Megszállt az ör/dög, ráhagytam: igen. Kíváncsi voltam/ mit fog mondani rólam, ha már halott/nak hisz, azaz az utókort akartam ek/képpen lehallgatni. De nem sikerült. I. csak annyit mondott: Halottról jót vagy semmit.” A jövőbelátás tehát megghiúsul, véteszekre már nem hallgatnak.

A kukucskálás, a játék fontos szervezőelve a komolyabb hangvételi témáknak, sokszor úgy tűnik, a lírai én kineveti a világot, mert akik ma élnek, nem akarnak tudni, és azt a keveset, amelyet őseik tudtak, azt is elfelejtették. „Mégvolt a magam pestise”, mondja (*Joseph Grand naplója*), és ezt nemcsak az élettapasztalat, hanem a könyveken átszivárgó tapasztalatok is éppúgy mondathatják vele. A könyvélmények újraírásáért végtelenül hálásak lehetünk Tózsér Árpádnak. Motívumai és alakjai sohasem téblábolnak feleslegesen sem a versekben, sem az esszéiben. A műfajok váltakozása is csak a viszonyokat változtatja meg. A versalakok az esszéiben egy lépéssel közelebb jönnek, velük együtt az elbeszélő is bensőségebb hangra vált. Mintha egy nagy színpadról, mely a versek terepe, lejönne lassan a lépcsőkön, hogy a fülünkbe suttogjon, és újabb és újabb kérdéseket tegyen fel. Akár olyan kérdéseket is, melyeket az emberiség minden időszakban feltesz magának, például arról, mi is az én (*Emlékezés a lírai versre* című esszé, *Én-ek* című vers). Előbbi esszé arról is elmélkedik, hogyan vette át az én helyét az *enyém*, hogyan jutottunk el az alanyi költők irtásától egyéniségek temetéséig, ahol már csak látszategyéniségek léteznek, akiket birtoklási vágy fűt.

Ha mizantrópnak látszik elsőre ez a kötet, gondoljunk arra, hogy ez csak egy a világot megtörő prizmák közül. Tózsér Árpád folyamatosan reagál a világra, de önmagában ezek a szövegek nem kezdeményezhetnek interakciót, maradnak a címadó esszéivel élve csak suttogások. Közben pedig a korábban is emlegetett halálra készül, de hogy milyen lesz a túlvilágon, minden élőnek, még egy költőnek is rejtély. Az *Égő zsiráfok* című versben ugyan feldereng a halál utáni állapot, de ott sem tud más lenni, csak saját valóságunk halvány vagy kiszínezett másolata.

Ha a technika segítségével egyre világosabbnak látszik a jövő, megváltozik a múlthoz való hozzáállásunk is. A klasszikus hősökről lassan minden napfényre kerül, nem lesz többé titok, minden apró esendőségüket megtudjuk. Tózsér ezt a túlzott közelséget, a magánélet tiszteletét hiányolja a *Történelem szájszagközelben* című esszéiben is. A történelem cseppfolyóssá válik, narratívája gyengül, a múltba vetett hit elveszik, minden kor éppolyan gyarló lesz, mint a jelenünk.

A kötet záróverse (*Fejünk körül tompa derengés*) is ezt az értékválságot pedzegeti. Habár az ember sohasem tanult a hibáiból, behozott egy új tényezőt a gépezetbe:

a technika szörnyét. S míg a huszadik századot átélt emberek meggyötört testük és lelkük akadályával küzdenek, a technika túllép ezeken a gyengeségeken. Így a költők csak a poszthumán, az ember utáni kor üdvözléséig juthatnak el, hogy mi következik utána, nem láthatják előre. Persze ez a vers is két síkon működik, a második sík Tőzsér Árpád sorsa, mely egy általános tapasztalatot próbál önmagába sűríteni. Egy 1935-ben született szerző sok mindent megélt, és most is kiapadhatatlan kíváncsisággal figyeli a körülötte lévő bizarr világot. És nem hallgat el. Véleménye van, melyet folyamatosan suttog, mint az antik szobrok. Csak elég közel kell hozzá hajolni, hogy megértsük.

(Tőzsér Árpád: Suttogások sötétben. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2021)

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

„Valami rettenetes fog történni a múltban”

Szlovákiai magyar szép irodalom, 2022

Egy antológia szavatossági ideje érhet annyit, mint a háromezer éves egyiptomi, vagy a kétszer annyi ideje följegyzett kínai sör receptje. Ez utóbbiak alapján már főztek sört, kiderült, az egyiptomi elég kemény lehetett, olyan tíz százalék körüli alkoholtartalommal, a kínai meg leginkább a belga sörökre hajazott – bár az komoly fejtörést okozott, hogy a föllelt összetevők szerint a nedűben egykor galagonya is izzott. Keserű, vallottak a szakértők, s akkoriban sem igazán álmodtak a selyemszövő-lányok cukros ételekről – ritkán fordult elő a természetben a cukor, így azt (ha édesebb volt) mással pótolhatták. Most pedig a csésze mélyén (s nem „A gödör szélén”, mint az eredetiben) „szunnyad a történelem árva szentjánosbogárka”. (*Történelemóra európaiaknak*, Kövesdi Károly). Nos, így értem én az említett szavatossági időt: látszólag locsogtam kicsit, mellébeszéltem, ősi sörök receptjeit citáltam, de lám, földrészek s távoli kultúrák értek itt össze, a sorok mögött föltűnt Weöres Sándor, József Attila, pedig mi igazán csak belelapoztunk egy friss, idej antológiába.

Pedig, mondhatni, nem is annyira fontos antológia. Nem nemzedéki, nem (igazán) „szűkebb hazás”, szóval nem épp definitíven bon patriote, nem súlyoz ad